

PEČOVAT O ŽIVÉ MÍSTO POD SLUNCEM

ANEB SPÍŠE POMÁHAT NEŽ CHRÁNIT

JAN DUŠEK

DRUHÝ DÍL CYKLU „SETKÁNÍ FÓRA OCHRANY PŘÍRODY“

Mgr. JAN DUŠEK

Na Agentuře ochrany přírody a krajiny ČR spoluzaložil a vedl odbor monitoringu. Poté se stal vůdčí osobností několika významných neziskových organizací věnujících se odborné ochraně přírody a konzultantem zabývajícím se zejména implementací směrnic o stanovištích v evropských zemích.

Druhé setkání Fóra ochrany přírody se konalo 13. října 2012 opět na Suchdole v Mezifakultním centru environmentálních věd České zemědělské univerzity. Zúčastnilo se jej 45 ochránců ze státních a krajských institucí, akademických pracovišť, neziskových organizací i z řad podnikajících odborníků. Zásadní část setkání představovala diskuse v rámci pracovních skupin věnovaných třem tematickým okruhům, které byly vybrány na základě výstupů prvního setkání. Diskutovalo se nad dopadem sektorových zákonů na biodiverzitu, vytvořením vize budoucího stavu přírody a krajiny a prací s veřejností.

DOPAD SEKTOROVÝCH ZÁKONŮ NA BIODIVERZITU

Účastníci diskusní skupiny nejprve připravili výčet tuzemských zákonů, které mohou mít přímé dopady na biodiverzitu. Mezi dvanáct vybraných právních předpisů zařadili také např. zákon o požární ochraně, který *de iure* brání efektivnímu managementu stepí a lesů. Vedle samotných zákonů bylo zvláště vyzdvíženo také nařízení vlády o provádění agroenvironmentálních opatření. Soupis zákonů i s dalšími pěti významnými právními normami oboru je uveden v [zápise](#) z pracovní skupiny.

Dále byly definovány společné nedostatky naší legislativy a jejího prosazování. Palčivou se jeví zejména absence sdílené odpovědnosti mezi resorty za udržování přírodního dědictví. Vzniká tak nežádoucí dojem, že ochranou přírody je pověřen jen resort životního prostředí a ostatní jsou přirozeně v opozici. Tento stav je bohužel výsledkem legislativních předpisů, podobně jako slabá vazba mezi dílčími zákony a často nekoncepční dělení

kompetencí mezi státní správou a samosprávou. Také nadměrné množství podmínek v zákonech v konečném důsledku degraduje jejich účinnost. Provádění praktické politiky (vč. dotačních politik) nekoresponduje se současnými vědeckými poznatky. Mizivá je stále vazba mezi strategiemi a legislativou, smysl a účel samotných strategií zůstává ve velké míře nepochopen.

Po diskusi byly ve skupině stanoveny dílčí cíle řešení. Klíčovým cílem se jeví být rovnocenné postavení ochrany přírody vůči ostatním složkám životního prostředí. Nutná je unifikace přístupů v jednotlivých zákonech vycházející z provázaných strategií a praktické politiky, což je však obecnou otázkou daleko přesahující specializaci ochrany přírody.

VYTVOŘENÍ VIZE BUDOUCÍHO STAVU PŘÍRODY A KRAJINY

Tématu vize ochrany přírody se věnovaly další dvě pracovní skupiny. Základním východiskem diskuse byla shoda účastníků na faktu, že v ČR žádná taková vize dosud bohužel není. Supluje ji tak pouze naplňování zákona o ochraně přírody a krajiny, přestože ve funkčním systému by legislativa měla být jen nástrojem naplňování vize. Oficiální dokumenty, jako jsou Státní program ochrany přírody a krajiny ČR nebo Státní politika životního prostředí ČR, nejsou široce známy a naplňovány. Ze strany vrcholných státních institucí převažuje podle zkušeností účastníků unikátní rezistence vůči mezinárodním dokumentům, na nichž za našimi hranicemi panuje většinou shoda.

Definovány byly základy možné vize z hlediska nutných přípravných kroků, jejího obsahu a působení na cílové skupiny.

Vize představuje základ politiky ochrany přírody a krajiny. Musí proto působit konsenzuálně a být veřejně akceptovatelná (nebo alespoň bez masivního odporu). Je třeba, aby byla jasně a srozumitelně formulovaná a také dlouhodobá, už nyní by bylo vhodné pracovat s horizontem cca roku 2040.

V rámci přípravy vize je zapotřebí pečlivě určit cílovou skupinu a postupovat evoluční cestou, pokud možno nekonfliktně. Je nutné věnovat se pozitivnímu i negativnímu vymezení a rozhodně nepostupovat paušálně, ale diferencovat. Míra uplatňování jednotlivých postupů spolu s vhodnou lokalizací jsou pro praxi klíčové. Zapotřebí je definovat tematické okruhy, kterým se bude vize věnovat jako jednotnému logickému celku, a pochopitelně vážit přiměřenost navrhovaného. Je vhodné věnovat se více motivacím a jen v odůvodněných případech restrikcím, spíše pomáhat než chránit, byť chránit neznamená nutně restrikcí. Nutné je proto popsat dosud neexistující cíle ochrany přírody a důkladně se věnovat popisu nástrojů. Veškeré argumenty musí být jasně formulované a tudíž srozumitelné.

Má-li být jakákoli vize životaschopná, musí pracovat s nespornými trendy, jejichž pokračování lze v blízké budoucnosti předpokládat. U nás jde podle diskutujících ve skupinách zejména o zvěřování prvků krajinné mozaiky a s tím související migrace a invaze organismů, eutrofizaci vod i souše, urbanizaci a pokles porozumění přírodě ve společnosti. Existují dva přístupy, jak těmto trendům čelit, které je potřeba vhodně kombinovat. Jsou jimi ochrana refugií bývalého stavu a moderace popsanych dlouhodobých trendů.

Podle účastníků setkání je nejobecnějším cílem ochrany přírody ochrana přírodní i kulturní rozmanitosti Země. V podmínkách České republiky jde zejména o zabránění vymírání populací a druhů a harmonizaci vztahu člověka k přírodě. Prostředků k dosahování těchto cílů je celá řada, nicméně na obecné úrovni lze rozlišit dva univerzální přístupy. Musíme pomáhat slabšímu, tedy druhům, populacím a společenstvům, kterých ubývá, a hledat a nacházet proporce mezi „divočinou“, „zahradou“ a „novou divočinou“. Konkrétní postupy v ochraně přírody závisí na našich rozhodnutích a prioritách.

Jedná se o intelektuální výkon, který nelze převést na soubor pouček a paušalizovaných postupů.

Detailním aspektům tématu vytvoření vize budoucího stavu přírody a krajiny se v tomto čísle věnuje článek Davida Storcha na straně 12.

PRÁCE S VEŘEJNOSTÍ

Třetím tématem, kterým se diskutující zabývali, byla práce s veřejností. Účastníci Fóra ochrany přírody se shodli, že veřejnost v ČR bohužel nechápe smysl a záměry ochrany přírody. Vnímá ji spíše jako omezování svobody a rozvoje, jako záležitost malého okruhu lidí, nikoli jako společenskou potřebu. Ochrana přírody je proto často na pranýři jako veřejný nepřítel. Hlavní podíl viny na tomto stavu ale nese samotný obor nebo ještě konkrétněji jeho představitelé, tedy my, ochranáři.

K prezentaci veřejnosti velmi chybí, jak bylo již zmíněno, srozumitelná vize, která by pomohla k orientaci v širší záběru ochrany přírody. Nemáme také obecně známé tváře, které by byly autoritami a přenášely nenásilně ochránářské pohledy, zejména pomocí médií. Veřejnosti tak není jasné,

Je vhodné věnovat se více motivacím a jen v odůvodněných případech restrikcím, spíše pomáhat než chránit.

co a proč se má chránit a kdo ochranu přírody reprezentuje. Výkon státní správy je pro většinu lidí nepředvídatelný, jsou uplatňovány různé přístupy navzájem se rušící, nedotahují se závěry, záměry ani procesy.

Práce s veřejností není dosud rovnocennou součástí činností státní ochrany přírody, respektive na ní není dáván takový důraz, jako na aktivity na základě biologických nebo ekonomických podkladů. Lidé jsou přirozeně pasivní a sami cestu k informacím logicky nehledají. Nejsou tak k ochraně přírody motivováni. Chybí společenská shoda, a tudíž politická vůle chránit přírodu. I proto se stále objevují argumenty poukazující na ekonomické ztráty hospodářů a dalších podnikatelů spojené s ochranou přírody. Takový náhled koresponduje s konzumním charakterem společnosti a je v rozporu s hodnotami udržitelného života. Na druhou stranu ochranáři zřídka berou v potaz ekono-

miku dotčených subjektů. Vystupujeme často defenzivně a na druhou stranu arogantně a dogmaticky, zkrátka nám chybí základní komunikační schopnosti. Hlavním identifikovaným cílem je rozšíření porozumění důvodům ochrany přírody mezi laickou veřejnost. Navazovat potom může angažovanost lidí a spolupráce mezi ochranáři a veřejností na principu partnerství. Musíme přitom ale stále naslouchat, budovat důvěru a stavět na osobních vztazích. Bylo by dobré zajistit pomoc ze strany specialistů na práci s veřejností. Nesmíme být nadále v antagonistickém vztahu vůči komukoliv, chceme-li se zbavit marného pocitu ze sisyfovské práce.

Detailní popis dílčích tezí k výzvě „Naučme se vysvětlovat“ je uložen na [stránkách Fóra](#).

SHRNUTÍ

Na druhém setkání (stejně jako na nadcházejících) se často probírala potřeba přijetí služebního zákona jako nezbytná podmínka zlepšení fungování veřejné správy. Pravděpodobně již blízká budoucnost ukáže, jak se situace s účinností tohoto klíčového předpisu změnila.

Účastníci si ze setkání odnesli poznání, že problematika všech probíraných témat je sice komplikovaná, ale v rámci tvůrčí moderované diskuse lze docházet ke konsenzuálním výstupům. Popsané problémy většinou jen odrážely poznání většiny ochranářů, nastíněné cíle se ale ukázaly být klíčem k navazující práci. Těžko se hodnotí, nakolik fakticky ovlivnily a dále ovlivňují rozhodování kompetentních autorit a práci každého, kdo se s nimi díky Fóru ochrany přírody seznámil. Jisté ale je, že jejich pojmenování pomohlo v celé řadě kroků vedoucích k jejich postupnému naplnění. A to přestože samotné naplnění je zatím v nedohlednu.

Fakt, že účastníci setkání věnovali čas diskusi a shrnutí hlavních výstupů, že je vše nyní sepsáno v tomto příspěvku, který jste právě dočetli do konce, naplňuje hlavní poslání Fóra, které dává klíčové podněty všem ochranářům, kteří mají otevřenou mysl. Úlohou Fóra by totiž mělo být zejména udržení nezávislé platformy pro diskusi mezi odborníky k vyjasnění cílů a postupů a zprostředkování příkladů dobré praxe i špatných zkušeností.